

Якушик В. М.,
доктор політичних наук, професор,
Національний університет «Києво-Могилянська академія»

РІВНІ СУБ'ЄКТНОСТІ, КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА ОРГАНІЗОВАНOSTІ ЯК ФАКТОРИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ (ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ВИМІР)

1. Практично беззаперечною характеристикою стану сучасної системи геополітики і геоекономіки є наявність надвпливовіших механізмів глобального управління. Учасники (суб'єкти) такої системи управління сферами і сегментами політики й економіки – державні та корпоративні, загальносвітового, регіонального (регіону світу), національного (що уособлює конкретну державу) та субнаціонального (в межах регіону певної держави) рівня – різняться не лише за ступенем впливовості, що залежить від «ваги» їхньої економіки й інфраструктури в цілому, але й за рівнем суб'єктності – здатності формулювати й захищати власні колективні інтереси, що значною мірою обумовлюється загальним рівнем компетентності правлячих і культурно та економічно домінуючих еліт і кадрового корпусу державних та муніципальних службовців, а також загальним рівнем організованості, зокрема, здатністю до рефлексії, до концентрації та розумного розподілу управлінських

зусиль, підтримання інституційної пам'яті та механізмів ефективного сприйняття знань та вмінь інших суспільств.

2. Різні інтереси суб'єктів зумовлюють появу та конкуренцію різних стратегій щодо безпеки глобальної економічної та політичної системи: а) зберегти (в своїй основі) все як є; б) змінити (частково, суттєво чи радикально; «під себе», для певної групи суб'єктів геополітики і геоekonomіки або ж для всіх чи майже всіх).

«Малі» чи економічно та політично уразливі суб'єкти більш, ніж будь які інші, повинні мати дієві механізми передбачення ризиків і протидії їм. Одним із важливих ризиків є мінливість загальної геополітичної та геоekonomічної системи в цілому та її конкретних регіональних складових. «Рядові» учасники (суб'єкти), насамперед, державні та інші політичні структури, мають бути підготовленими до ситуацій можливої «несподіваної», «раптові» переорієнтації найважливіших світових центрів прийняття рішень з однієї спільної політичної логіки дій на іншу, зокрема (в одному з геополітичних вимірів), – з глобалістської (мондіалістської) на логіку пріоритету інтересів національної держави (конкретної країни) або на логіку «групового егоїзму» кількох держав.

3. У певних сферах взаємовідносин (економічних, культурних, політичних, суто організаційних) час від часу проявляє себе напруженість між домінуючими суб'єктами та їхніми реальними чи потенційними конкурентами. При цьому гегемон нерідко накладає суттєві обмеження на відповідну свободу дій «рядових» суб'єктів. Про це яскраво свідчать, зокрема, багаточисельні розчарування у спробах розробки й здійснення проектів співпраці українських компаній і підприємств з іранськими партнерами.

«Облаштування» країною свого місця у геоekonomічній системі значною мірою залежить від рівня підготовленості, історичної відповідальності та вольових якостей національних еліт. Наочним прикладом є своєрідна градація реальних умов вступу і, відповідно, фактичного місця в ЄС: а) Польщі, б) Угорщини, в) Латвії, Литви та Болгарії.

Наявність чи відсутність справжньої політичної (та геополітичної) суб'єктності є одним із важливих критеріїв типологізації владних структур конкретних країн та регіональних територіальних спільнот (громад).

І, наприклад, якщо хтось, навіть представник дуже впливового і поважного суб'єкту геополітики і геоekonomіки, починає стверджувати, що Україна стає «аграрною наддержавою» [1]), то науковці не можуть сприймати таке твердження як доведений факт. У використуваних ними типологізаціях мають бути чіткі критерії. Адже заява про високу типологічну якість певного об'єкту оцінювання для політика може бути просто риторичним прийомом, без визначення дійсно суттєвих ознак об'єкту відповідного типу і умов його функціонування. Зокрема, в цьому конкретному випадку виникає питання, чи достатньо для визнання приналежності певної держави (суспільства) до саме такого високорозвиненого типу лише наявності певних числових показників обсягів врожаю та експорту зернових і олійних сільськогосподарських культур? Чи все ж таки суттєве значення мають й інші показники, наприклад, контроль

національних товаровиробників і національних експортерів над мережею елеваторів, портовими спорудами, наявність власної національної (не лише державної, а й приналежної асоціаціям виробників) системи оцінки, прогнозування (а може навіть й формування) світових цін, каналів доступу до кінцевих покупців і споживачів сільгосппродукції, а також, мабуть, якість і доступність системи кредитування виробників і переробників аграрної продукції, ефективність системи контролю за збереженням якості ґрунту тощо.

4. Нерідко «внутрішні» суб'єкти формування й здійснення економічної політики діють як своєрідні «інтернаціоналісти» – захищають передовсім інтереси тих чи інших регіональних спільнот (регіонів світу) або конкретних іноземних держав чи корпорацій.

Цікавим аспектом у дискусії про моделі залежного чи незалежного розвитку є концепція специфічної рольової стратифікації елітних груп у країнах «залежного розвитку». У розгорнутому варіанті ця концепція стверджує, що у Глобального Заходу та у його реальних або потенційних конкурентів (та опонентів) у безпосередньо або опосередковано контрольованих ними державах та територіях серед контрагентів є такі різновиди елітних груп (зокрема, серед легальних керівників загальнонаціональних, регіональних та локальних територіальних громад чи просто територій): а) молодші партнери, б) старші й молодші менеджери, в) «дружні польові командири» (див., наприклад: [2]).

5. При правильній стратегії й тактиці «скромних» за своїми розмірами, потенціалом і впливом суб'єктів у них майже завжди є вибір при пошуку і знаходженні привабливих моделей власного місця у світі (чи регіоні світу) і своєї системи міжнародної безпеки. Градація варіантів – від специфічного «моста» між різними гравцями «важкої ваги», з відповідним «транзитним», «гібридним» потенціалом (див., наприклад, позиції, висловлювані Генрі Кіссінджером стосовно України: [3]), до повного приєднання до однієї із сторін і прямого протиставлення себе її конкурентам. В кожній моделі можна побачити як свої переваги, так і свої ризики. Всі їх треба чітко усвідомлювати, адже найскладніший варіант невдалої безпекової ситуації – це опинитися полем битви головних геополітичних і гео економічних гравців, не будучи сильним самостійним гравцем, і допустити безлад у своєму домі.

Список використаних джерел:

1. *U.S. Envoy Urges Ukraine To Become Agricultural 'Superpower'. February 25, 2016.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.rferl.org/a/us-envoy-urges-ukraine-become-agricultural-superpower-cargill-/27572568.html>
2. *Делягин М. Почему Путин боится что-то менять, чтоб улучшить жизнь в России?* [Електронний ресурс]. 26.11.2015. – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=9mW_32XbVOM
3. *Goldberg J. World Chaos and World Order: Conversations With Henry Kissinger. The former secretary of state reflects on war, peace, and the biggest tests facing the next president. Nov. 10, 2016.* – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.theatlantic.com/international/archive/2016/11/kissinger-order-and-chaos/506876/>